

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2024-1-7>**Пікуля Тетяна Олександрівна**

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0003-0430-3255

Левицький Максим Олегович

здобувач освіти другого (магістерського) рівня
5 року навчання
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0009-0008-2344-3863

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

У статті встановлено правову природу правотворчості та визначені характерні риси правової глобалізації в країнах Європейського Союзу та в Україні. Запропоновано розглядати вплив глобалізації на правотворчість крізь призму концепції примату міжнародного права над національним. Задля розуміння основоположних засад та фундаментальних характеристик правотворчої діяльності, здійснений ретроспективний огляд точок зору науковців на відповідне питання. Наголошено, що процес унормування правотворчої діяльності в українському законодавстві триває майже 30 років та налічує ряд спроб законодавчого врегулювання. З'ясовані теоретичні та практичні аспекти здійснення правотворчості у відповідності до положень Закону України «Про правотворчу діяльність». Здійснене поширювальне тлумачення поняття «суб'єкт правотворчої діяльності», що встановлене Законом України «Про правотворчу діяльність». Приділено увагу актуальним викликам, зумовлених глобалізаційними процесами – «інституційному дрейфу» правових систем країн романо-германської правової сім'ї до окремих ідей англо-американської правової сім'ї, наприклад, в питанні визнання судового прецеденту повноцінним джерелом права. Проаналізовані наукові позиції з приводу доцільності здійснення подібних перетворень. Сформульовано власне резюме з даного питання, а саме щодо передчасності проведення такого масштабу інституційних змін. Запропоновано рішення щодо пошуку ефективного підходу імплементації даного світового тренду до системи українського законодавства, зокрема шляхом глибокого дослідження наявних зарубіжних (європейських) практик з цього приводу, запрошення міжнародних фахівців для спільної роботи у спеціальних комітетах та робочих групах, які напрацьовуватимуть рішення та в подальшому, відповідно до нового Закону, виступатимуть суб'єктами правотворчої ініціативи задля імплементації їхніх напрацювань.

Ключові слова: право, правотворчість, глобалізація правових систем, національне законодавство, міжнародні договори, уніфікація.

Pikulia T. O., Levytskyi M. O. PECULIARITIES OF LAWMAKING DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES: NATIONAL EXPERIENCE

The article examines the main features of law-making development in Ukraine in the context of the ongoing globalization process. The author gives a historical description of the prerequisites for the emergence of globalization and characterizes the current state of development of the phenomenon. The author examines the impact of

globalization on the legal sphere, analyzes the characteristic features of legal globalization in the European Union and Ukraine. It is proposed to consider the impact of globalization on lawmaking through the prism of the concept of primacy of international law over national law. The author examines the legal nature of the lawmaking phenomenon and considers the positions of various scholars with a view to a fundamental understanding of the fundamental principles and characteristics of this phenomenon. The author emphasizes that the process of regulating lawmaking in Ukrainian legislation has been going on for almost 30 years and has included a number of attempts at legislative regulation. The author analyzes the provisions of the new Law of Ukraine "On Lawmaking" in the context of comparison with the theoretical basis of lawmaking and international practices of legislative implementation of this phenomenon. The author examines the novelties of the Law and analyzes the expansion of the concept of "subject of lawmaking" to "participant of lawmaking", where subjects play the role of a component of a broader concept. Attention is paid to the current challenges posed by globalization processes, in particular, the "institutional drift" of legal systems of the countries of the Romano-Germanic legal family towards certain ideas of the Anglo-American legal family, in particular, in terms of recognizing judicial precedent as a full-fledged source of law. The author analyzes the scientific positions on the expediency of such transformations and formulates his own summary on this issue, namely, the prematurity of such a large-scale institutional change. The author proposes a solution to find an effective approach to implementing this global trend into the Ukrainian legislation, in particular, by conducting an in-depth study of existing foreign (European) practices in this regard, and by inviting international experts to work together in special committees and working groups which will develop solutions and, in accordance with the new Law, will act as subjects of lawmaking initiative to implement their developments.

Key words: law, lawmaking, globalization of legal systems, national legislation, international treaties, unification.

Вступ. Кінець XX – початок XXI століття нерозривно пов’язаний з явищем глобалізації, яке здійснило значний вплив на подальший розвиток усіх сфер функціонування держави та суспільства. Цей процес зумовлює інтеграцію культурних, політичних, економічних практик різних держав задля створення спільного простору для мирного та вигідного співіснування. Першочергово явище глобалізації було спрямоване на розвиток економічної складової, шляхом створення міжнародних інституцій, які б сприяли забезпеченню сталої та взаємовигідної торгівлі, а також дозволили підвищити загальносвітовий рівень забезпеченості економічними благами. Надалі глобалізаційні процеси поширились на юридичну науку, визначивши ряд основних тенденцій трансформації ролі національного та міжнародного права.

Унікальність глобалізації полягає в тому, що попри своє призначення здійснити уніфікацію, вплив на кожну конкретну національну систему права є специфічним та особливим. Трансформації, спричинені адаптацією міжнародних актів та необхідністю впроваджувати сучасні цифрові технології, відбуваються і в українській правовій системі. В цьому контексті вкрай важливим є дослідження особливостей розвитку правотворчості, адже цей етап правотворення відіграє ключову роль у становленні право-

вої рамки діяльності усіх суб’єктів всередині держави.

Матеріали та методи. У роботі застосовано сукупність загально-теоретичних та системних методів і підходів, що дозволило реалізувати єдність дослідження. За допомогою системного та структурного методів розкрито сутність глобалізаційного впливу на розвиток правотворчості в Україні. Також було використано порівняльний метод, який допоміг узагальнити та систематизувати світові тренди розвитку цього явища. Окрім цього у роботі були використані методи узагальнення, аналізу та синтезу, зокрема при розгляді пріоритетних напрямів для подальшої трансформації правотворчості в Україні. Методологічну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти щодо здійснення правотворчості, а також наукові публікації, зокрема Л. Сокиринської, В. Власенко, М. Хаустової, Д. Сторожук тощо. Правниками були розглянуті основні тенденції розвитку українського законодавства в інтегративному контексті, адже після здобуття незалежності в 1991 році Україна з різним ступенем активності спрямовувала державну політику на вступ до Європейського Союзу. Попри це авторами недостатньо досліджено питання розвитку правотворчості в контексті глобалізаційних процесів, частиною яких є Україна, а осо-

бливої актуальності це питання набуло в 2014–2024 роках, адже політико-юридичні євроінтеграційні процеси отримали формальне вираження в законодавчих новелах.

Результати. З моменту виникнення наприкінці XIX століття глобалізація розглядалась крізь економічну призму в контексті розширення каналів міжнародної торгівлі. Відтак до середини XX століття глобалізація мала обмежений вплив на право національних держав. Як зазначає Л. Сокиринська, провідну роль у зміні парадигми сприйняття глобалізації відіграли великі світові протистояння, а саме Перша та Друга світові війни, які призвели до переосмислення питання доцільності війни та гарантування безпеки [1, с. 31]. Авторка наголошує, що варто розглядати становлення Ліги Націй як точку відліку впливу глобалізаційних процесів на правові системи національних держав у цілому, та на правотворчість зокрема [1, с. 32]. Попри те, що Ліга Націй не стала наднаціональним «арбітром» та водночас запобіжником війн, вона стала першим в історії прикладом, коли велика кількість держав з різних частин світу (Європи, Азії та Америки) пов'язали себе спільними юридичним зобов'язаннями, а також розробляли відповідну нормативну базу задля виконання спільних домовленостей.

Саме з цього почала формуватися правова глобалізація, розвиток якої прискорився вже після Другої світової війни і триває й донині. Створення ООН у 1945 році та ухвалення Загальної декларації прав людини у 1948 році визначили парадигму розвитку правових систем на наступні десятиліття, поклавши в основу національного права ряд міжнародних норм та положень. Подальше об'єднання держав у наднаціональні утворення та організації (Європейський Союз, Рада Європи, НАТО, Африканський Союз, Ліга Арабських держав тощо) зумовлено поширенням правової глобалізації у більшості держав світу. Важливо розуміти, що членство в таких організаціях створює для країни-учасниці ряд позитивних та негативних зобов'язків, зокрема в частині їхньої правотворчості. До таких зобов'язків відносяться вимоги щодо адаптації положень національного законодавства до зако-

нодавства спільноти, дотримання принципів спільноти (організації) під час реалізації національної політики з певних питань тощо. В цьому контексті приклад України набуває особливої наукової цінності, адже країна перебуває у складному трансформаційному процесі – переході до європейської системи права, що супроводжується необхідністю здійснення адаптації чинного законодавства до вимог Європейського Союзу.

В результаті можемо вести мову про глобалізацію національного законодавства, адже статтею 9 Конституції України прямо передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [2]. Оскільки між Україною та Європейським Союзом укладено угоди в різних сферах діяльності держави, то подальша правотворчість має відбуватися у відповідності до положень цих угод, адже ще одним наслідком глобалізаційного впливу на національну систему права є становлення примату міжнародного права, як домінуючого принципу в правових доктринах держав Європи та, зокрема, України [3, с. 25]. У своїй роботі Л. Каленіченко та Д. Слинко доходять висновку, що відповідно до цієї концепції, Україна визнає пріоритет міжнародних договорів над національним законодавством, але при цьому імплементація норм у акти української нормативно-правової бази відбувається різними способами: відсиланням, рецепцією та трансформацією [3, с. 26]. На наш погляд, така практика свідчить про широке використання глобалізаційних нормотворчих інструментів вітчизняним законодавцем, що є позитивним чинником у наближенні України до Європейського Союзу.

Тепер розглянемо поняття правотворчості в розумінні юридичної науки та законодавства України. Перш за все зазначимо, що науковий доробок українських вчених містить чималу кількість підходів до тлумачення даного поняття. Наприклад, І. Сердюк у своїх роботах визначає поняття «правотворчість» як форму юридично-значущої діяльності уповноважених суб'єктів, яка має вольовий характер та спрямована на переведення пев-

них інтересів, правил, потреб суспільства у правові норми [4, с. 117]. Серед ознак правотворчості автор виділяє спрямованість на виявлення та переведення потреб суспільства на мову юридичних норм, універсальність застосування результату правотворчості протягом тривалого часу, стадійність, відповідність до процесуальних норм, результатом є прийняття нормативно-правового акта чи іншого джерела права [4, с. 118–119].

У своїй праці Т. Михайліна, Ю. Гоцуляк, А. Гель підсумували наведену вище позицію у вигляді наступного визначення правотворчості: діяльність компетентних органів, що спрямована на прийняття, зміну чи скасування правових норм, яка здійснюється у рамках їхньої компетенції та у спосіб, передбачений законодавством [5, с. 122]. С. Гайду пропонує наступну дефініцію: правотворчість – безперервний процес створення, оновлення правових норм, що сприятиме здійсненню функцій держави [6, с. 4]. Зазначимо, що переважна більшість вчених розглядає правотворчість як процес створення правових норм відповідними уповноваженими на це суб'єктами. У такому випадку важливим фактором, який забезпечуватиме високоякісну правотворчість, стає чіткість правил юридичного нормотворення.

В даному контексті доцільно повернутися до основ поняття глобалізації та її початкового призначення, а саме створення єдиних та простих систем у різних сферах життєдіяльності людства, зокрема в правовій сфері. Окрім згаданих нами способів адаптації міжнародних актів до національного законодавства, варто навести ще один спосіб, який почав відігравати важливу роль саме в правових системах європейських держав – рецепцію положень нормативно-правових актів відповідно до практик інших у конкретних правовідносинах. Так, пояснювальна записка до законопроекту «Про правотворчу діяльність» (реєстраційний номер № 5707) містила таке обґрунтування доцільності прийняття закону: «застосовані практики щодо оцінки впливу проекту нормативно-правового акту на суспільні відносини є типовими та усталеними для країн членів Європейського Союзу» [7].

В якості позитивних прикладів, де наявне відповідне регулювання наводились такі країни, як Польща, Чехія, Німеччина, Іспанія, Швеція, в яких законодавчо закріплено імперативні норми щодо надання оцінок впливу для всіх проектів нормативно-правових актів [7]. На думку депутатів, рецепція положень законодавств країн-членів ЄС допоможе у подоланні ряду проблем під час здійснення правотворчої діяльності, зокрема, застосування суб'єктами правотворчості формального підходу до оцінювання наслідків проекту нормативно-правової дії, відсутність прагнення до пошуку найефективніших рішень можливих проблем з використанням сучасних технологій аналізу, а також великого практичного досвіду роботи тих чи інших механізмів [7].

Складність практичного застосування принципів правотворчості полягала у відсутності відповідного закону, яким би було встановлено належне регулювання засад здійснення правотворчості в Україні. Як зазначала Н. Харченко, з 1994 року регулярно здійснювалися спроби систематизувати велику кількість підзаконних нормативно-правових актів, якими визначалися засади здійснення правотворчості в Україні [8, с. 113]. Так, у 1994 році було презентовано проекти Законів України «Про закони та законодавчу діяльність» і «Про нормативно-правові акти», на які було накладено вето Президентом [8, с. 113]. Авторка зазначає, що пожвавлення у вирішенні даної проблеми відбулося аж у 2010 році, коли було презентовано новий проект Закону України «Про нормативно-правові акти», в якому замість категорії «правотворчість» вживалась категорія «нормотворча діяльність», яку автори проекту визначали як «діяльність, пов'язану з плануванням, розробленням, проведенням експертизи, прийняттям нормативно-правового акта, внесенням до нього змін, припиненням ним чинності» [8, с. 113–114]. Характерно, що ця спроба законодавця впорядкувати питання правотворчості так і не була доведена до успіху, адже попри прийняття проекту за основу в травні 2011 року розгляд у другому читанні так і не відбувся [9].

Лише у 2023 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про правотворчу діяльність», який покликаний стати тим загальним нормативно-правовим актом, що забезпечуватиме стабільну та ефективну правотворчість. Цим законом окреслено принцип верховенства права для всіх галузей законодавства як такий, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанням повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя, також ним надано визначення таким базовим категоріям як «нормативно-правовий акт», «підзаконний нормативно-правовий акт», «юридична сила», «законодавство України» тощо [10].

Проте найважливішим є те, що вказаним Законом встановлюється диференціація учасників правотворчої діяльності на суб'єктів правотворчої діяльності, суб'єктів правотворчої ініціативи, суб'єктів забезпечення правотворчої діяльності та заінтересованих осіб [10]. Відтак суб'єкти правотворчої діяльності наділенні повноваженнями щодо прийняття нормативно-правових актів, суб'єкти правотворчої ініціативи – щодо внесення на розгляд суб'єкта правотворчої діяльності проєкт нормативно-правового акта для його прийняття, суб'єкти забезпечення правотворчої діяльності виконують завдання наукового, юридичного, експертного, консультативного, технічного та інших видів забезпечення правотворчого процесу, а заінтересовані особи щодо ініціювання підготовки проєкту нормативно-правового акта перед суб'єктом правотворчої ініціативи [10]. Таким чином, законодавець закріплює статус суб'єкта правотворчої діяльності як складової ширшого поняття «учасник правотворчої діяльності». На наш погляд, такий крок демонструє розуміння неоднорідності впливу та відповідальності цих категорій на процес правотворчості. Відтепер питання участі фізичних та юридичних осіб у правотворчій діяльності отримало нормативне закріплення так само, як і функція консультативних органів, які виконують завдання з оцінки впливу проєктів нормативно-правових актів у ролі учасни-

ків правотворчості, тобто тих, хто має право брати участь в процесі створення актів, але не приймати остаточних рішень, а статус органів, уповноважених на розробку та прийняття актів, визначено як «суб'єкти правотворчості».

Найбільш помітним наслідком глобалізаційних процесів у даному Законі стало врегулювання питання про визначення юридичної сили та ієрархії нормативно-правових актів. Відповідно до ст. 19 Закону, закріплено положення щодо ієрархічної позиції міжнародних договорів України, ратифікованих Парламентом, а саме те, що всі нормативно-правові акти, нижчі за них ієрархічно (закони, інші підзаконні акти тощо) мають прийматися на основі та на виконання положень таких договорів [10].

Не менш важливим напрямком розвитку сучасної правотворчості є питання застосування судового прецеденту як джерела права. Актуальності це питання набуло в контексті євроінтеграційних процесів, адже в Україні законодавчо закріплено положення, відповідно до якого рішення Європейської конвенції з прав людини та рішення Європейського суду з прав людини є джерелом права при розгляді справ судами. Таке положення передбачено у статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [11]. Проте варто зважати на те, що у країнах романо-германської правової сім'ї, до якої входить Україна, домінуючим джерелом права є нормативно-правовий акт, а тому посилення ролі судової практики в контексті здійснення правотворчості потребує детального аналізу. Зазначимо, що правова глобалізація у країнах романо-германської правової сім'ї виражається у формі так званого «інституційного дрейфу» від панівної ролі нормативно-правового акта до рівного застосування судового прецеденту. Л. Сокиринська відзначає, що в науковому середовищі збільшується кількість прихильників запровадження судового прецеденту в якості повноцінного джерела права, адже це дозволить оперативніше реагувати на мінливі суспільні запити та скеровувати їх до єдиної сталої практики [1, с. 34–35]. Не можемо не

погодитися із позицією авторки щодо необхідності детального вивчення перспективи повноцінного запровадження судового прецеденту в якості джерела права, натомість, задля уникнення дисбалансу в роботі правової системи, розглянути в межах чинної нормативно-правової бази шляхи покращення взаємодії з представниками судової влади [1, с. 34–35]. Безумовно, глобалізація сприяла поширенню судового прецеденту в усіх країнах світу, що зумовлено панівною роллю США в даному процесі. Оскільки США є країною англо-американської правової сім'ї, то закономірним є бажання багатьох країн посилювати позиції судового прецеденту задля наближення до американської системи. Цим і зумовлена велика кількість досліджень, присвячених правотворчій функції судової влади, ролі негативної правотворчості, а також необхідності встановлення обмежень щодо питань, з яких не може бути застосовано судовий прецедент як джерело права. Л. Сокиринська у своїй науковій роботі зазначає ще й про збільшення пропозицій щодо визнання окремих судових рішень, якими визнають положення нормативно-правових актів такими, що суперечать Конституції, міжнародним договорам та іншого корпусу законодавства в якості повноцінного джерела права [1, с. 35].

Основною причиною виникнення такої дискусії в науковій спільноті є вплив правової глобалізації на країни Європи та України, яка ставить собі за мету входження до ЄС [1, с. 36]. На наше переконання, результатом даної дискусії має стати поступове наслідування європейським тенденціям у цій сфері. Наразі не вбачається за доцільне проводити експеримент з визнанням судового прецеденту джерелом права з юридичною силою,

що аналогічна нормативно-правовому акту, адже різка зміна основ здатна спричинити колапс системи, що в свою чергу паралізує здатність держави функціонувати. Видається, що залучення провідних міжнародних консультантів та створення робочих груп з подальшого дослідження перспектив формування змішаної правової системи може стати найоптимальнішим рішенням з мінімальною кількістю ризиків.

Висновки. Глобалізація стала явищем, яке докорінно змінило парадигму розвитку правотворчості, надавши пріоритет правам людини, уніфікації законодавств, примат міжнародного права тощо. Значний вплив глобалізація здійснила й на українське законодавство та наукову думку, розвинувши багатоманіття концепцій та ідей функціонування правотворчості. Нами були розглянуті наукові підходи до визначення «правотворчості», охоплено етапи становлення законодавчих актів, що визначають засади її здійснення, а також наочно продемонстровано результати глобалізаційного впливу на вітчизняне законодавство. Наразі можемо стверджувати, що правотворчість є важливою діяльністю, що забезпечує належне функціонування усієї правової системи, тому вкрай важливим є продовження наукових розвідок та законодавчих змін з метою пошуку оптимального способу її функціонування. На наш погляд, існують чималі перспективи розвитку правотворчості саме в контексті глобалізації, як-от визначення ролі судового прецеденту та рецепції норм із законодавства інших держав, тож існує велика потреба у подальших дослідженнях окремих аспектів розвитку правотворчості в умовах глобалізаційного впливу.

Література

1. Сокиринська Л.А., Статкевич Д.І., Статкевич С.І. Вплив глобалізаційних процесів на правотворчість в Україні. *Київський часопис права* : наук. журн. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», Навч.-наук. ін-т «Юрид. ін-т», Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2021. № 3. С. 30–38.
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.
3. Каленіченко Л.І., Слинько Д.В. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 24–27. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf.

4. Сердюк І.А. Інтерпретація поняття «правотворчість» в аспекті забезпечення сталого розвитку сучасної української держави. *«Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку»* : тези доп. Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 27 жовт. 2023 р. Харків, 2023. С. 117–120.

5. Михайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В., Гель А.П. Категорії «нормотворчість» та «правотворчість»: неоднозначність визначення та співвідношення у правовій доктрині. *New Ukrainian Law*. 2023. № 1. С. 118–123. <https://doi.org/10.51989/nul.2023.1.15>.

6. Гайду С.В. Надзвичайна правотворчість при здійсненні політичної функції держави в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 34 (73). № 3. 2023, С. 1–6.

7. Картка законопроекту «Про правотворчу діяльність», реєстраційний номер 5707 – Законотворчість. Електронний кабінет громадянина. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27182>.

8. Харченко Н. Правотворчість в Україні: стан та тенденції розвитку. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109), С. 112–115. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-25>.

9. Офіційний портал Верховної Ради України. Картка законопроекту «Про нормативно-правові акти». Реєстраційний номер 7409. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7409&skl=7.

10. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

References

1. Sokyrynska, L.A., Statkevych, D.I., & Statkevych, S.I. (2021). Vplyv hlobalizatsiinykh protsesiv na pravotvorchist v Ukraini [The impact of globalization processes on lawmaking in Ukraine]. *Kyivskyi chasopys prava : nauk. zhurn. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Hetmana», Navch.-nauk. in-t «Yuryd. in-t»* ; Odesa : Vyd. dim «Helvetyka». № 3. p. 30–38 [in Ukrainian].

2. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28.06.1996 r. № 254к/96-VR : stanom na 1 sich. 2020 r. [Constitution of Ukraine: dated 28.06.1996, No. 254к/96-BP: as of January 1, 2020. 2020 p.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].

3. Kalienichenko, L.I., & Slynko, D.V. (2019). Spivvidnoshennia natsionalnoho ta mizhnarodnoho prava v rozrizi adaptatsii natsionalnoi systemy zakonodavstva do yevropeiskoho zakonodavstva [Correlation of national and international law in the context of adaptation of the national system of legislation to European legislation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6. p. 24–27. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf [in Ukrainian].

4. Serdiuk, I.A. (2023). Interpretatsiia poniattia «pravotvorchist» v aspekti zabezpechennia staloho rozvytku suchasnoi ukrainskoi derzhavy. «Tsili staloho rozvytku v aspekti zmitsnennia natsionalnoho ta mizhnarodnoho pravoporiadku» [Interpretation of the Concept of "Lawmaking" in the Aspect of Ensuring Sustainable Development of the Modern Ukrainian State]: tezy dop. Mizhnar. nauково-практ. конф., м. Kyiv, 27 zhovt. 2023 r. Kharkiv. p. 117–120 [in Ukrainian].

5. Mikhailina, T.V., Hotsuliak, Yu.V., & Hel, A.P. (2023). Katehorii «normotvorchist» ta «pravotvorchist»: neodnoznachnist vyznachennia ta spivvidnoshennia u pravovii doktryni [The Categories of "Rulemaking" and "Lawmaking": Ambiguity of Definition and Correlation in Legal Doctrine]. *New Ukrainian Law*. № 1. p. 118–123. <https://doi.org/10.51989/nul.2023.1.15> [in Ukrainian].

6. Haidu, S.V. (2023). Nadzvychna pravotvorchist pry zdiisnenni politychnoi funktsii derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Extraordinary lawmaking in the exercise of the political function of the state under martial law]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: yurydychni nauky*. Tom 34 (73). № 3, p. 1–6 [in Ukrainian].

7. Kartka zakonoproektu «Pro pravotvorchu diialnist», reiestratsiinyi nomer 5707 [Card of the draft law "On lawmaking", registration number 5707] – Zakonotvorchist. Elektronnyi kabinet hromadianyna. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27182> [in Ukrainian].

8. Kharchenko, N. (2022). Pravotvorchist v Ukraini: stan ta tendentsii rozvytku [Lawmaking in Ukraine: Status and Development Trends]. *Molodyi vchenyi*. № 9 (109), S. 112–115. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-25> [in Ukrainian].

9. Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kartka zakonoproektu «Pro normatyvno-pravovi akty». Reiestratsiinyi nomer 7409 [Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. Card of the draft law "On regula-

tory legal acts". Registration number 7409]. Retrieved from: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7409&skl=7 (data zvernennia: 22.12.2023) [in Ukrainian].

10. Pro pravotvorchu diialnist : Zakon Ukrainy vid 24.08.2023 r. № 3354-IX. [On lawmaking activities: Law of Ukraine of 24.08.2023 No. 3354-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> [in Ukrainian].

11. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny : Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. № 3477-IV : stanom na 2 hrud. 2012 r. [On the Execution of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights : Law of Ukraine of 23.02.2006 No. 3477-IV as of December 2, 2012]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].